

CZESŁAW NOWIŃSKI

**POLSKI SKARB NARODOWY W KALIFORNII
W SŁUŻBIE RZĄDU NA UCHODŹSTWIE I POLSKI
PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ**

W wyniku postanowień konferencji jałtańskiej Polska dostała się po II wojnie światowej w orbitę dominacji sowieckiej. Rząd polski, utworzony we Francji (30 września 1939 r.) i w kwietniu 1940 przeniesiony do Londynu, gdzie przetrwał okres wojny, nie mógł po jej zakończeniu wrócić do kraju, ponieważ władzę w nim objęli komuniści przy pomocy Moskwy. Rząd na Uchodźstwie, nie uznając *status quo* w ojczyźnie, postanowił kontynuować z Londynu akcję niepodległościową także po wojnie, aż do zwycięstwa demokracji w Polsce i odzyskania suwerenności państwowej. Wszystkie towarzyszące naszej niedoli narody – Węgrzy, Litwini, Łotysze, Estończycy itd. zazdrościli nam faktu, że my jedni mieliśmy na emigracji swój legalny rząd; że w stosunku do Polski zostało tylko pogwałcone prawo międzynarodowe – suwerenności nie odjęto jej w procedurach mających pozór demokratycznych wyborów. W tej sytuacji, gdyby sprawa polska mogła być wówczas wniesiona przed jakiś niezawisły międzynarodowy trybunał, wyrok mógłby zapaść tylko jeden: wyrażający uszanowanie dla praw narodów do wolnego wyboru władz, nie zaś – dla rządu narzuconego przez obce mocarstwa¹.

Legalny rząd Polski w Londynie był własnością całego narodu polskiego bez względu na przekonania polityczne jednostek. Był symbolem i nadzieją niepodległości; był protestem ludzi wolnych przeciw przemocy, która po II

Dr CZESŁAW NOWIŃSKI – 51-354 Wrocław, ul. Litewska 24/20, tel. (071) 79-15-841.

¹ *Komitet Skarbu Narodowego do Polonii* [w Los Angeles], „Jednodniówka” 1959, nr 1 (84). Cytując materiały z „Jednodniówki”, autor nie podaje numerów stron ze względu na brak paginacji występujący w tym czasopiśmie.

wojnie światowej zapanowała w Polsce². Rząd ten miał szczególne oparcie moralne i polityczne w szerokich masach uchodźczych naszych rodaków za granicą. Niebawem sytuacja powoli zaczęła zmieniać się na korzyść Polski. W stosunku tzw. wolnego świata do Sowietów zaczęły zachodzić ogromne zmiany. Zachód zrozumiał wreszcie, że popełnił błąd oddając Polskę Sowietom wraz z innymi narodami środkowowschodniej Europy. Brakowało tylko odwagi do przyznania się do tego błędu i odwołania go³.

Po wojnie legalny rząd Polski postanowił na podstawie Ustawy Konstytucyjnej z 23 kwietnia 1935 r. istnieć i działać nadal w Londynie w zupełnej niezależności od rządów mocarstw obcych i prowadzić działalność dla niepodległości Polski. Gdy jednak w wyniku ustaleń jałtańskich alianci i inne liczące się państwa uznały reżim warszawski za rząd Polski, a jednocześnie wycofały swoje uznanie dla Rządu na Uchodźstwie, przekazując po pewnym czasie do kraju także złoto Banku Polskiego⁴, rząd w Londynie został pozbawiony środków finansowych na kontynuowanie akcji niepodległościowej. Mimo to nie poddał się żadnym naciskom, nie ustąpił przed żadnymi przeszkodami i zdecydował się prowadzić politykę zmierzającą do wyzwolenia kraju⁵. Z jego zdaniem na Zachodzie wciąż się liczone. W bardzo wielu wypadkach nawet rząd Stanów Zjednoczonych zwracał się do rządu londyńskiego o naświetlenie różnych spraw⁶.

Do istnienia polskiego rządu w Londynie i prowadzenia przezeń polityki w kierunku odzyskania pełnej suwerenności kraju, konieczne było stworzenie Skarbu Narodowego, który by zbierał fundusze pochodzące z dobrowolnych składek emigracji polskiej na jego utrzymanie i działalność⁷.

² Tamże.

³ „Biuletyn Skarbu Narodowego” 1958, nr 2.

⁴ Złoto i aktywa Skarbu Narodowego zostały po wybuchu wojny wywiezione z Warszawy najpierw do Rumunii, a później do Francji i stamtąd do Londynu. W transportowaniu złota brał udział m.in. bankowiec z Warszawy, Adam Kastner. We Francji wstąpił on do Armii Polskiej. Po odbyciu kampanii francuskiej w randze podporucznika został internowany w Szwajcarii, po czym znalazł się znów w Armii Polskiej. Po wojnie przybył do Stanów Zjednoczonych, najpierw do Detroit, a następnie na południe Kalifornii. Tam zmarł 15 listopada 1962 roku, w wieku 52 lat. Spoczywa na cmentarzu w Long Beach, dokąd odprowadzony został przez rodzinę i garstkę przyjaciół z ks. drem Jackiem Przygodą na czele. Zob. *Śp. Adam Kastner*, „Nasze Sprawy” 1962, nr 12, s. 6.

⁵ Zob. czterostronicowe *Oświadczenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej do wszystkich obywateli polskich i Polaków przebywających w wolnym świecie*, Londyn 10 lutego 1956.

⁶ O. Klejnot – relacja ustna.

⁷ K. Zielkiewicz – relacja ustna.

Idea powołania do życia Skarbu Narodowego nie była nowością. Już podczas insurekcji kościuszkowskiej w 1794 r. społeczeństwo ziem polskich wspierało finansowo zaopatrzenie walczących oddziałów. Apel w tym samym celu wystosował w 1863 r. Romuald Traugutt, naczelny wódz powstania styczniowego. Również powstały w 1880 r. w Filadelfii ogólnoamerykański Związek Narodowy Polski z siedzibą w Chicago, po siedmiu latach swego istnienia założył Skarb Narodowy. Przedsięwzięcie to miało na celu zbieranie funduszy drogą dobrowolnych składek na polityczne i kulturalne działania w imieniu cierpiącego pod zaborami narodu. Żywot tego Skarbu trwał osiem lat. W 1895 r. jego fundusze zostały przekazane Polskiej Bibliotece i Archiwum w Rapperswilu w Szwajcarii, gdzie znajdowała się niezmiernie ważna dokumentacja dotycząca Polski i Polaków. W podobnej sprawie w 1915 r. Ignacy Jan Paderewski apelował do Polonii w następujących słowach: „[...] Zwracam się do Was Wszystkich Drodzy Rodacy, aby czołowe organizacje Polonii uchwały dla swych członków obowiązkowy podatek narodowy dla ratowania ziemi naszych przodków, by znów zajaśniało w Niej słońce wolności. Wierzę głęboko, że Wasze serca gorące, polskie serca nie pozostaną głuche, gdy idzie o pomoc dla Polski”⁸.

W ślad za tym Józef Piłsudski, główny bojownik o niepodległość Polski, wydał odezwę do narodu polskiego w sprawie utworzenia Funduszu Narodowego na prowadzenie walki wyzwoleniczej. Tak samo po zakończeniu tej wojny idea utworzenia Funduszu dla niepodległej Polski stała się realną koniecznością. Trzeba było spłacać dawne zobowiązania, zaciągnięte w Stanach Zjednoczonych i w Wielkiej Brytanii na wojnę z bolszewikami w 1920 r.⁹

Tak więc śladem swych poprzedników rząd w Londynie powołał w końcu 1948 r. Skarb Narodowy pod oficjalną nazwą Danina Polska i wezwał społeczeństwo polskie na emigracji do dobrowolnego opodatkowania się na jego rzecz. Oficjalnie nie przyjęto nazwy „Skarb Narodowy”, ponieważ chodziło o uniknięcie płacenia podatków i zapobieżenia niechętnemu postrzeganiu Skarbu przez władze angielskie. Skarb ten utworzono na wniosek gen. Władysława Andersa, który został jego prezesem. Następcą Andersa był Ludwik

⁸ Cyt. za: *Komitet Skarbu Narodowego do Polonii*.

⁹ Por. A. Z y g m o n t, *Polish National Relief Fund (Polski Skarb Narodowy)*, w: *Polish Americans in California*, t. II, Los Angeles 1995, s. 180; J. W i e w i u r a, *Spadkobiercom wielkiego dziedzictwa związkowego*, Chicago 1977, s. 27. Drugi z wymienionych autorów to redaktor naczelny „Zgody”.

Łubieński¹⁰. Według dra Zbigniewa Dworaka z Hollywood¹¹ Skarb ten czy, jak mówiono oficjalnie wśród władz, Danina Polska, był zarejestrowany na prywatne nazwisko gen. Andersa i innych członków Komisji.

W poszczególnych stanach USA, gdzie zamieszkiwały większe skupiska Polonii, oraz w innych krajach poza „żelazną kurtyną” utworzono komitety Skarbu Narodowego. W Los Angeles powstał taki Komitet dla Południowej Kalifornii w 1949 r. Jego prezesem przez okres pięciu lat był dr Olgierd Klejnot¹². Za pośrednictwem komitetów składki napływające z opodatkowania, ofiar i innych źródeł odsyłano do Głównego Biura w Londynie. Pieniądze zebrane tą drogą obracano na utrzymanie placówek byłej Armii Polskiej, na szkółki dla dzieci polskich oraz na inne godne poparcia cele. W szczytowym okresie rozwoju tego Skarbu, roczny jego dochód dochodził do ok. 40 tys. funtów brytyjskich¹³.

Fundusze napływające do Komitetu Skarbu od poszczególnych podatników i innych ofiarodawców były zróżnicowane. Obok drobnych datków były także wyższe składki. Tak np. Juliusz Szygowski, skarbnik Komitetu w Los Angeles, otrzymał 28 sierpnia 1953 r. od Adama Stefanowskiego czek na Skarb Narodowy w kwocie 175,60 dolarów, w czym 75 dol. pochodziło z imprezy koła Stowarzyszenia „Samopomoc”. Całą tę kwotę zdeponował natychmiast na rachunku Głównej Komisji Skarbu Narodowego w First National Bank of Chicago, a szczegółowe zestawienie wysłał do Londynu¹⁴. Tak więc procedura zbierania i deponowania środków na cele Skarbu była prosta.

Po początkowych wielkich sukcesach finansowych z biegiem czasu wpływy na fundusz Daniny Polskiej zaczęły stopniowo maleć. Skarb, zarejestrowany na prywatne nazwisko gen. Andersa, a po nim – na Ludwika Łubieńskiego, budził wśród Polonii wiele wątpliwości co do celowości ofiar. Doszło do tego, że w 1955 r. działalność Skarbu zamarła. Kryzys przeżywały również komitety Skarbu w różnych środowiskach polonijnych, w tym także w Los Angeles. W czasie pięcioletniej prezesury dra Klejnota, po okresie bujnego rozwoju doszło do tego, że suma rocznych składek nie przekraczała kilkudziesięciu dolarów. Sam skarbnik zarządu płacił tylko 1 dolara na rok. Z jego

¹⁰ Informacja pisemna dla byłego Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles (w posiadaniu autora).

¹¹ Dr Zbigniew Dworak był wicepremierem i ministrem informacji w „rządzie” Juliusza Nowiny-Sokolnickiego, samozwańczego prezydenta RP.

¹² O. Klejnot – relacja ustna.

¹³ *Skarb Narodowy*, „Jednodniówka” 1955, nr 11 (35).

¹⁴ „Jednodniówka” 1953, nr 19, s. 5.

postawy wynikało, że starał się pracę Komitetu sabotować. W końcu, w latach siedemdziesiątych znalazł się w obozie Sokolnickiego¹⁵. W 1955 r. rozwiązano Skarb Narodowy – Daninę Polską w skali globalnej i szybko zapomniano o jej działalności. Wkrótce na jej gruzach powstał nowy, lepiej zorganizowany Skarb.

10 lutego 1956 r. ukazała się odezwa Rządu Rzeczypospolitej na Uchodźstwie do wszystkich obywateli polskich i Polaków przebywających w wolnym świecie, by skupili się wokół legalnych władz polskich i nie pozwolili na podważanie ciągłości prawnej państwa polskiego. „Zdołaliśmy się ocalić z pożogi wojny – głosiła odezwa – i wzięliśmy na siebie obowiązek jej zachowania aż do chwili, gdy przekazemy ją w ręce swobodnie wybranego Sejmu w wyzwolonej Polsce. Obowiązkiem temu pozostaniemy wierni”¹⁶. Przedruk odezwy został przekazany większym ośrodkom polonijnym w Stanach Zjednoczonych i na całym świecie. Trafił również do Los Angeles.

Odezwa miała na celu zorganizowanie od nowa, na nieco odmiennych niż dotychczas zasadach Polskiego Skarbu Narodowego. Zaraz po tej odezwie, jeszcze w połowie lutego 1956 r., przeprowadzono w Londynie gruntowną reorganizację dotychczasowego Skarbu Narodowego. Podobne reorganizacje dokonały się w poszczególnych komitetach Skarbu w terenie. Dzięki temu wśród Polonii amerykańskiej i światowej placówki Polskiego Skarbu Narodowego wznowiły swą działalność pod oficjalną już nazwą Komitetów Polskiego Skarbu Narodowego. Centrala Skarbu nadal znajdowała się przy rządzie wychodźczym w Londynie. W ślad za tym ukonstytuował się główny Zarząd Skarbu Narodowego na Stany Zjednoczone w Nowym Jorku¹⁷. Równocześnie uruchomiona została sieć zreorganizowanych Komitetów Polskiego Skarbu Narodowego w Stanach Zjednoczonych i w wielu krajach poza „żelazną kurtyną”.

Natychmiast rząd polski w Londynie wezwał społeczeństwo polskie na emigracji do dobrowolnego opodatkowania się na rzecz tego nowego Skarbu i przesyłania funduszy napływających zarówno z opodatkowania, jak i z innych źródeł do Głównego Biura w Londynie (Principal Treasury Commission).

Wkrótce po wydaniu wspomnianej odezwy na walnym zebraniu w Los Angeles wyłoniono 19 lutego 1956 r. nowy Komitet, dostosowany do aktual-

¹⁵ O. Klejnot – relacja ustna.

¹⁶ *Oświadczenie Rządu Rzeczypospolitej Polskiej do wszystkich obywateli polskich i Polaków przebywających w wolnym świecie, London 10 marca 1956*, Londyn: Biuro Prezydium Rady Ministrów 1956, s. 4. W posiadaniu autora.

¹⁷ *Przyjazd Prezydenta Zaleskiego*, „Jednodniówka” 1963, nr 4 (136).

nie obowiązujących wymogów¹⁸. Liczył on 10 osób: Kazimierz C. Łazowski – prezes, Pelagia H. Stafanowska – I wiceprezes, Władysław Wielkoszewski – II wiceprezes, Andrzej Janczak – sekretarz, Adam Stefanowski – skarbnik; członkowie Zarządu: Rajmund Habermass, Władysław Kosztowniak. Ponadto Referat Informacyjny tworzyli: Jan Demand, Edward Skirmunt i Zygmunt Wojciechowski. Sekretariat Komitetu mieścił się pod adresem 1198 1/2 Southern Bronson Avenue, Los Angeles.

Wznawiając swoją działalność Komitet Skarbu Narodowego w Los Angeles rozpoczął od organizowania zebrań informacyjnych dla członków i sympatyków. Miały one na celu m.in. zorientowanie zebranych w pracach i zadaniach Komitetu¹⁹. W późniejszych latach zebrania informacyjne Zarządu zostały zredukowane do 4-5 spotkań w ciągu roku. Kadencja Zarządu trwała jeden rok – walne zebrania wyborcze do nowego zarządu zwoływane były w terminie mieszczącym się w pierwszych czterech miesiącach roku. Później, według nowego statutu z 1987 r., zawsze w czerwcu. Obecność wszystkich członków Komitetu była obowiązkowa.

Jednocześnie Komitet Skarbu, zaraz po swoim wyborze w 1957 r. zgłosił akces do Kongresu Polonii Amerykańskiej, Wydział Południowej Kalifornii. Umocniło to bardzo pozycję i znaczenie Komitetu wśród miejscowej Polonii²⁰.

Zorganizowany na nowo kalifornijski Komitet, mimo że wznowił działalność, nie miał osobowości prawnej. Wystarał się o to Zarząd wybrany 10 lutego 1957 r. Jego skład był siedmioosobowy, a tworzyli go: Kazimierz C. Łazowski – prezes, Adam Stefanowski – I wiceprezes, skarbnik, Zbigniew Ruttie – II wiceprezes, Edward I. Ostrow – sekretarz wykonawczy, Mieczysław Dybek – sekretarz protokołowy, B. M. Kasprzycki – sekretarz finansowy²¹.

Zarząd ten, wyłoniony z 24-osobowego gremium, chcąc uzyskać status prawny, musiał opracować statut Komitetu. Dokonał tego przy współdziałaniu siedmiu innych, wybitnych działaczy. Dokument ten zredagowano, opierając się na wzorcu przygotowanym przez Główną Komisję Skarbu Narodowego w Londynie. Statut podpisało 16 marca 1957 r. trzynastu osób, w tym Za-

¹⁸ Zob. *Reorganizacja Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles*, „Jednodniówka” 1956, nr 6 (52).

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ *Legalny Skarb Narodowy – sekcja w Los Angeles*, „Jednodniówka” 1957, nr 2 (61).

ząd²². Umożliwił on zarejestrowanie Komitetu w Departamencie Stanu Kalifornia w Sacramento 28 czerwca 1957 r. Dopiero wraz z zatwierdzeniem statutu i Komitetu rozpoczął się właściwy okres jego działalności w Kalifornii.

Niezwłocznie Zarząd zwrócił się z apelem do miejscowej Polonii o finansowe wsparcie akcji Skarbu. Na jednym z zebrań informacyjnych 22 kwietnia 1956 r. Jan Miłoślawski, wypróbowany działacz dla sprawy polskiej w czasie rewolucji 1905 r. w Rosji, witając wznowioną działalność Komitetu, powiedział: „Dzisiaj wpłacono na cele legalnego rządu RP i legalnego prezydenta Augusta Zaleskiego sumę 100 dolarów i 1 dolar na koszt przesyłki. Jestem przeświadczony, że apel Komitetu Skarbu Narodowego w L.A. i jego praca przyczynią się do powiększenia funduszy zebranych na akcję legalnego rządu RP w Londynie, zmierzającą do wyzwolenia naszego kraju spod okupacji bolszewickiej”²³.

W owym czasie zaczęły napływać do Los Angeles setki listów od polskich rodzin z Wielkiej Brytanii i innych krajów z prośbą o pomoc finansową. Komitet podszedł do tej sprawy z życzliwością, przesyłając im sporo środków, natomiast resztę pieniędzy wysłał do Głównej Komisji Skarbowej Polskiego Rządu na Uchodźstwie.

Na ogół zdecydowana większość Polonii kalifornijskiej zawsze stała wierne przy legalnym Polskim Rządzie na Uchodźstwie i legalnym Skarbie Narodowym. W niemalym stopniu podtrzymywał ją na duchu miejscowy Zarząd Komitetu Skarbu. Siłą napędową, inspiratorem wszelkiej działalności i operatywności był prezes, mający do pomocy w latach 1956-1966 dwóch wiceprezesów, a w następnym okresie – jednego. Od zabiegów i starań prezesa zależał w dużej mierze stan członkostwa Komitetu i wysokość wpływów finansowych na Fundusz Skarbu. Kolejne funkcje w Zarządzie zajmowali sekretarz i skarbnik. Wyjątek stanowiła kadencja 1956/1957, kiedy dodatkowo w Zarządzie zasiadali jeszcze dwaj inni członkowie funkcyjni i pracował Referat Informacyjny. Od 1967 r. w skład Zarządu wchodziły tylko cztery osoby: prezes, wiceprezes, sekretarz i skarbnik. Poza tym do końca 1966 r. istniały miejsca dla trzech, a w następnym okresie dla dwóch pozafunkcyjnych człon-

²² Tamże. Statut (*Articles of Incorporation of Polish National Relief Fund Committee*) podpisali: Kazimierz C. Łazowski, Zbigniew Ruttie, Adam Stefanowski, Edward I. Ostrow, Mieczysław Dybek, B. M. Kasprzycki, Jan Demand, Edward Skirmuntt, Rajmund Habermass, Teodor Bartos, Matylda Miłoślawska, B. A. Zaremba i Stefan Nowakowski.

²³ *Reorganizacja Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles*, „Jednodniówka” 1956, nr 6 (52); *Komitet Skarbu Narodowego do Polonii*, „Jednodniówka” 1959, nr 1 (84).

ków Zarządu. Funkcję kontrolną w stosunku do Zarządu pełniła trzyosobowa komisja rewizyjna. Istniało też prezydium honorowe, zwane inaczej sądem honorowym. Był to po prostu sąd koleżeński. Dokładną obsadę personalną w początkowych latach zreorganizowanego Zarządu demonstruje tabela 1.

Tab. 1. Skład Zarządu Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles w pierwszych latach po reorganizacji

Funkcja	Skład Zarządu		
	1956-1957	1957-1958	1958-1959
Prezes	Kazimierz C. Łazowski	Kazimierz C. Łazowski	Jan V. Miller ^{a)}
I wiceprezes	Pelagia H. Stefanowska	Adam Stefanowski	J.K. Straszewicz
II wiceprezes	Władysław Wielkoszewski	Zbigniew Ruttie	–
Sekretarz wykonawczy	Andrzej Janczak	Edward I. Ostrow	Kazimierz C. Łazowski ^{b)}
Sekretarz protokołowy	–	Mieczysław Dybek	–
Sekretarz finansowy	–	W. Kasprzycki	–
Skarbnik	Adam Stefanowski	Adam Stefanowski	Kazimierz C. Łazowski

^{a)} Honorowym prezesem był Kazimierz C. Łazowski

^{b)} Sekretarz generalny i kasjer

Źródło: *Reorganizacja Komitetu Skarbu Narodowego w L.A.*, „Jednodniówka” 1956, nr z czerwca; *Legalny Skarb - sekcja w L.A.*, „Jednodniówka” 1957, nr 2 (61); *Zebranie Komitetu Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1963, nr 14, s. 3.

Jeśli chodzi o pierwszą połowę lat sześćdziesiątych, wiadomo jedynie, że w kadencji 1963/1964 funkcję prezesa Zarządu pełnił Rajmund Habermass, sekretarzem wykonawczym był Zbigniew Wojciechowski, a skarbnikiem Kazimierz C. Łazowski. W roku 1965/1966 rozkład funkcji wyglądał tak: prezes – Zbigniew Wojciechowski, sekretarz wykonawczy – Józef Sanocki, a po jego odejściu Maria Niziuk, oraz skarbnik – Antoni Piwowoński²⁴.

²⁴ *Komunikat Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1960, nr 52, s. 5, 8; *Zebranie Komitetu Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1963, nr 14, s. 3; *Komunikat Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1965, nr 53, s. 8.

Bardziej kompletnymi materiałami dysponujemy dla drugiej połowy lat sześćdziesiątych. Przedstawia je tabela 2.

Tab. 2. Skład Zarządu Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles w wybranych latach okresu 1965-1990

Funkcja	Data wyboru i kadencja				
	27 II 1966-67	30 IV 1967-68	1 III 1968-69	2 IV 1972-73	6 IV 1990-91
Prezes	Andrzej Jan- czak	Andrzej Jan- czak	Władysław Wielkoszewski	Mieczysław Kowalewski	Krystyna Zielkiewicz
I wiceprezes	Zbigniew Woj- ciechowski	Adam Krze- muski	Andrzej Jan- czak	Andrzej Jan- czak	dr Olgierd Klejnot
II wiceprezes	Adam Krzemu- ski	Zbigniew Woj- ciechowski	–	–	–
Sekretarz wy- konawczy	Józef Sanocki	–	Maria Monty- gierd-Łojka	Roman Mar- gis	Zbigniew Kowalski
Skarbnik	Antoni Piwo- woński	Maria Niziuk	Antoni Piwo- woński	Antoni Piwo- woński	Kazimierz Krećński
Członkowie Zarządu	Irena Piwo- wońska D. Skirmuntt W. Krzemuska	W. Krzemuska Jan Miłosław- ski	Maria Niziuk Zbigniew Mar- cinkowski	Irena Piwo- wońska, Ge- nowefa Osień- ska	Teodozja Trzeniowska, Zbigniew Zielkiewicz
Komisja rewizyjna	Zbigniew Woj- ciechowski Matylda Miros- ławska pani Z. Kinie- wicz	J. Kroczo M. Mażyńska pani Z. Kinie- wicz	Stefan Mod- liński J. Kroczo Z. Swadowski	Stefan Mod- liński Władysław Wielko- szewski dr Olgierd Klejnot	.

Źródło: „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 8; *Zmiana w Komitecie Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 54-55, s. 7; „Nasze Sprawy” 1967, nr 64-65, s. 2; „Nasze Sprawy” 1968, nr 75-76, s. 7; *Komunikat Skarbu Narodowego*, „Panorama Polonii na Wybrzeżach Pacyfiku” 1972, nr 5-6, s. 13; A. Zygmunt, *Polish National Relief Fund (Polski Skarb Narodowy)*, w: *Polish Americans in California*, vol. II, Los Angeles 1995, s. 181.

Oprócz komisji rewizyjnej Zarząd Komitetu posiadał sąd honorowy. Jego skład w latach 1965-1967 prezentuje tabela 3.

Tab. 3. Sąd honorowy Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles w latach 1965-1967

1965	1966	1967
Barbara Karpińska gen. Stanisław Karpiński Jan Miller	V. Banke Jan Miłośławski S. Modliński Stefan Pasternacki C. Wnorowski	Barbara Karpińska Stanisław Karpiński S. Modliński Stefan Pasternacki Zbigniew Wojciechowski

Źródło: *Komunikat Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1965, nr 58, s. 14; „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 5; „Nasze Sprawy” 1967, nr 64-65, s. 2.

Ponadto każdorazowo spośród członków Zarządu wybierano kilku delegatów do Kongresu Polonii Amerykańskiej, Wydział Południowej Kalifornii. Na przykład na dorocznym walnym zebraniu 30 kwietnia 1967 r. delegatami do Kongresu zostali wybrani: Maria Niziuk, W. Krzemuska, Jan Miłośławski i Andrzej Janczak. W kwietniu 1972 r. wydelegowano tam Andrzeja Janczaka i Marka Mażyńskiego²⁵.

W ciągu 34 lat istnienia zreorganizowanego Komitetu w Los Angeles funkcję prezesa pełniło 12 osób.

Tab. 4. Prezesi Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles

Lata prezesury	Prezes	Liczba kadencji
1955-1956	Jan Miłośławski	1
1956-1958	Kazimierz C. Łazowski	2
1958-1959	Jan V. Miller	1
1959-1961	Andrzej Janczak	2
1961-1962	Jan V. Miller	1
1962-1965	Rajmund Habermass	3
1965-1966	Zbigniew Wojciechowski	1
1966-1967	Andrzej Janczak	1
1967-1969	Władysław Wielkoszewski	2
1969-1971	Adam Krzemuski	2
1971-1972	Mieczysław Kowalewski	1
1972-1982	dr Olgierd Klejnot	10
1982-1984	Krystyna Zielkiewicz	2
1984-1985	dr Tadeusz Rowiński	1
1985-1991	Krystyna Zielkiewicz	6

²⁵ *Komitet Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1967, nr 64-65, s. 2; *Komitet Skarbu Narodowego*, „Panorama Polonii na Wybrzeżach Pacyfiku” 1972, nr 5-6, s. 13.

Źródło: „Jednodniówka” 1956, nr 6 (52); K. Zi el k i e w i c z, *Uzupełnienie wiadomości o Skarbie Narodowym w Kalifornii*, Pasadena, 28 czerwca 1993, s. 2 [mps]; *Impreza Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1962, nr 1 (120); „Jednodniówka” 1962, nr z listopada-grudnia; „Jednodniówka” 1966, nr z listopada; *Komitet Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 5; *Od Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1996, nr 52, s. 8.

Z powyższego zestawienia wynika, że wśród 12 pracujących w Zarządzie prezesów, wybieranych co roku, najdłużej swoją funkcję pełniło 8 osób: dr Olgierd Klejnot (10 lat), Krystyna Zielkiewicz (8 lat), Andrzej Janczak i Rajmund Habermass (4 lata), Kazimierz C. Łazowski, Władysław Wielkoszewski i Adam Krzemuski (3 lata) oraz Jan V. Miller (2 lata).

Zarząd Komitetu wybierano na dorocznych walnych zebraniach. Kilka dni przed zebraniem prezes lub skarbnik pisemnie prosił członków o uregulowanie na najbliższym zebraniu zaległych składek. Na takim zebraniu na wniosek komisji rewizyjnej udzielano Zarządowi absolutorium, ustalano minimalne składki członkowskie i je przyjmowano oraz zmieniano i zatwierdzano regulaminy²⁶. Walne zebranie członków i sympatyków zwoływał Zarząd. Komisję rewizyjną wybierano również na walnym zebraniu na jednoroczną kadencję, a sąd honorowy – na dwuletnią. Podstawę do udzielania Zarządowi absolutorium przez komisję rewizyjną stanowiło sprawdzenie wszystkich ksiąg rachunkowych i wydatków komitetów oraz sprawozdań prezesa i skarbnika.

Drugą kategorię spotkań stanowiły zebrania miesięczne, tzw. informacyjne, organizowane dla sympatyków i przyjaciół Komitetu. Przychodzili na nie ludzie, dla których sprawa niepodległości Polski była obywatelskim obowiązkiem. Na zebraniach przede wszystkim informowano przyjaciół Skarbu o sprawach i zadaniach Komitetu. Zebrania te odbywały się w każdą czwartą niedzielę miesiąca w Domu Polskim przy 843 S. Bonnie Brae Str. lub w Klubie „Samopomocy”, a w późniejszym okresie – w sali parafialnej kościoła Matki Boskiej Jasnogórskiej. Właściciele tych lokali nie pobierali z tytułu wynajmu sal żadnych opłat. Komitet własnej siedziby ani lokalu nie posiadał. Jedynie w 1966 r., dzięki uprzejmości Jana Miłoślawskiego, Komitet otrzymał na pewien okres stały lokal na zebrania i korespondencję przy 1047 1/2 S. Westmoreland Ave²⁷.

Każdy zarząd w mniejszym lub większym stopniu apelował do Polonii o wzmoczenie akcji na cele politycznej walki o niepodległość Polski pod kie-

²⁶ Według Statutu Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles, Kalifornia, USA [1987] - Ust. III: Władza i organa specjalne. Zob. *Komitet Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 5.

²⁷ *Komitet Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 5.

runkiem konstytucyjnych władz polskich na uchodźstwie. Jako Komitet Skarbu Narodowego RP był komórką gromadzącą tych wszystkich, którzy wyznawali zasadę legalizmu i starali się przychodzić z pomocą poczynaniom prawowitego rządu polskiego w Londynie²⁸.

Tymczasem w latach siedemdziesiątych zaistniała kłopotliwa sytuacja dla rządu RP na uchodźstwie i jego skarbu, związana z pojawieniem się drugiego, tzw. rządu polskiego Juliusza Nowiny-Sokolnickiego. Sokolnicki podawał się za konstytucyjnego prezydenta Rzeczypospolitej, jakoby potajemnie wyznaczonego na następcę przez prezydenta Augusta Zaleskiego w dniu 22 września 1971 r. W rzeczywistości akcja Juliusza Nowiny-Sokolnickiego nie pozostawała w żadnym związku z istnieniem polskiego ośrodka politycznego w Londynie. „Rząd” Sokolnickiego bezprawnie uzurpował sobie władzę, rozdawał na prawo i lewo ordery, robił z porucznika od razu generała itp. Wicepremierem tego „rządu” i ministrem informacji był mieszkający w Hollywood dr med. Zbigniew Dworak, *notabene* wybitny chirurg. Rząd ten miał wielu zwolenników i swój skarb narodowy oraz podległe mu agendy w niektórych środowiskach polonijnych, głównie w Stanach Zjednoczonych, w tym również w Kalifornii. Z tego względu przy prawowitym Skarbie Narodowym Polonia używała określenia „legalny Skarb Narodowy” i „legalny Rząd Polski na Uchodźstwie”, w odróżnieniu od samozwańczego rządu i skarbu Sokolnickiego. Legalny Komitet Skarbu Narodowego w Los Angeles przez długi czas toczył ze zwolennikami Sokolnickiego wiele trudnych walk. Gdy w 1983 r. Sokolnicki przybył z wizytą do Los Angeles, zwolennicy legalnego Komitetu Skarbu pikietowali jego bankiet. Wzorem legalnego Komitetu komisja skarbu Sokolnickiego wydawała celem łączności z Polonią swój własny biuletyn informacyjny²⁹.

W tej niezwykle trudnej sytuacji dzieła odnowy i wzmocnienia legalnego Komitetu w Los Angeles podjęła się Janina Leśniewska. W znacznym stopniu dzięki niej z początkiem lat osiemdziesiątych, a zwłaszcza pod koniec kadencji dra Klejnota i w czasie prezesury Krystyny Zielkiewicz, znacznie rozwinęła się działalność Komitetu. Do tego ożywienia przyczyniły się też wizyty członków rządu londyńskiego, a przede wszystkim – aktywność zwolenników Juliusza Nowiny-Sokolnickiego, niebezpiecznego konkurenta.

Z drugiej strony nieomal każdy prezes Komitetu, chcąc pozyskać maksymalną liczbę członków, donatorów oraz przychodów z różnorodnych spotkań

²⁸ Zob. *Nowy Zarząd i odznaczenia*, „Panorama Polonii”. Miesięcznik kulturalno-informacyjny 1972, nr 1, s. 13.

²⁹ O. Klejnot – relacja ustna.

i imprez, oddziaływał pozytywnie na kształtowanie patriotycznych więzi Polonii z rządem w Londynie i jego Skarbem Narodowym. Pomogły w tym również obchody Milenium Polski Chrześcijańskiej. Szczególny jednak nacisk kładli prezesi na uświadomienie patriotyczne Polonii. Już w końcu 1962 r. prezes Rajmund Habermass pisał na łamach „Jednodniówki”:

Widzimy, że czas polityczny jest poważny, wymaga skupienia i energicznej akcji Stanów Zjednoczonych. Świat uniknie katastrofy zagłady i światełko wolności dla Polski zapali się. Dlatego stańmy murem przy legalizmie, to znaczy przy prawie i moralności, bo tylko te bronie posiadamy i dopomożemy do tego, że kiedy ognie wolności dla Polski i świata zapłoną, abyśmy mogli krajowi przekazać legalną władzę rządu RP na uchodźstwie³⁰.

Podobnie prezes Wojciechowski przy okazji składania Polonii życzeń świątecznych w grudniu 1965 r. pisał w „Naszycy Sprawach”:

Z okazji już 27 Bożego Narodzenia od czasu utraty niepodległości przez Polskę apelujemy do całej Polonii, aby poparła konstytucyjny rząd RP na wygnaniu. Rząd ten z nadchodzącym nowym rokiem rozpocznie 27 rok nieustannej i jakże w ostatnich latach samotnej walki o odzyskanie niepodległości. Ta tyloletnia nieustępliwa postawa prezydenta i rządu RP niechaj będzie natchnieniem i zarazem przypomnieniem dla nas wszystkich, że nasz obowiązek czynnego udziału w tej walce nie skończy się aż do chwili odzyskania wolnej i niepodległej Polski³¹.

I wreszcie, w roku milenijnym Polski prezes Komitetu Andrzej Janczak na łamach „Naszycy Spraw” nakreślił konieczność popierania Skarbu Narodowego i rządu londyńskiego w następujących słowach:

Gdy [...] wczujemy się w sytuację obecną, państwową Polski i w sytuację Narodu, przyznamy, że wysiłek walki (pokojowej, politycznej) o niepodległość nie może być odkładany do jutra lub spychany na barki [...] innych, lecz musi stać się wysiłkiem nas wszystkich i musi być zaczęty dziś.

Każdy grosz wpłacony na Skarb Narodowy buduje fundusz walki o niepodległość Kraju, prowadzoną pod kierunkiem rządu RP, w Londynie. Rząd ten nie pobiera znikąd żadnych zasiłków, a przez to posiada ważny argument – jest niezależny od obcych wpływów. Prowadzi on akcję polityczną w oparciu o dobrowolne datki Rodaków przebywających w wolnym świecie.

³⁰ „Jednodniówka” 1962, listopad-grudzień.

³¹ Z. W o j c i e c h o w s k i, *Życzenia Komitetu Skarbu Narodowego RP*, „Nasze Sprawy” 1965, nr 48, s. 8.

Każdy Polak w wolnym świecie jest żołnierzem w pokojowej walce o wolność Polski i popiera Skarb Narodowy³².

Tego rodzaju patriotycznych zachęt i akcentów było wiele. Komitety Skarbu wyrażały je także co roku przy okazji składania Polonii życzeń bożonarodzeniowych i noworocznych. Miało to duże znaczenie psychologiczne.

Podczas gdy w Południowej Kalifornii Komitet Skarbu Narodowego istniał już w latach 1948-1955, oraz później jako zreorganizowany na właściwych zasadach prawnych do połowy 1991 r., w północnej części stanu do początku lat osiemdziesiątych nie było żadnego komitetu. Dopiero w 1982 r. założono go w San Francisco. Został on zalegalizowany w następnym roku. Powołał go ponad 20-osobowy Komitet Założycielski. Komitet rozpoczął działalność jeszcze przed jego legalizacją pod kierownictwem Kazimierza Porębskiego, Ryszarda Jacaka i Józefa Księżopolskiego. Zostali oni kolejnymi prezesami Komitetu: w latach 1983-1985 – K. Porębski, w okresie od 1985 do 1988 r. – R. Jacak i w latach 1988-1991 – J. Księżopolski³³.

W związku z tym, że prawo stanowe zabraniało działania w jednym stanie dwóch jednakowych komitetów, obydwie ośrodki, w San Francisco i w Los Angeles, doszły do porozumienia i postanowiły oficjalnie działać jako jedna całość. W praktyce Komitet Skarbu w San Francisco miał pewną niezależność od Komitetu w Los Angeles. Każdy z komitetów oddzielnie wysyłał swoje fundusze do Centrali w Londynie. Rozliczenia finansowe Komitet z San Francisco przysyłał do Los Angeles, ponieważ tamtejsza komórka była odpowiedzialna oficjalnie za całość. Podobnie prezesi obydwu komitetów kurtuazyjnie wymieniali wzajemnie swoje roczne sprawozdania ze swych terenów. Praca obydwu komitetów w takiej wzajemnej symbiozie rozwijała się pomyślnie aż do zakończenia i rozwiązania Polskiego Skarbu Narodowego przez Centralę w Londynie w połowie 1991 r.³⁴

Społeczność polonijna Południowej Kalifornii była nastawiona bardziej patriotycznie i ofiarnie w odniesieniu do Skarbu Narodowego niż Polonia Kalifornii Północnej. Świadczy o tym choćby fakt, że rok po ukonstytuowaniu się Komitetu Skarbu w San Francisco powstał w 1983 r. w Południowej Kalifornii Podkomitet Skarbu w Santa Barbara. Utworzyli go Irena i Andrzej Pleszczyńscy oraz Ewa i Witold Brabiecowie. Do końca komórka ta działała

³² A. J a n c z a k, *Od Skarbu Narodowego do przyjaciół, obojętnych i opóźnionych*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 52, s. 8.

³³ K. Zielkiewicz, *Uzupełnienie wiadomości o Skarbie*.

³⁴ Tamże.

pod prezesurą Ewy Brabiec. Jako prezes filii wchodziła ona w skład Komitetu w Los Angeles w charakterze wiceprezesa³⁵.

Nieco później powstały na terenie Południowej Kalifornii jeszcze dwa inne podkomitety – w Long Beach i w San Diego. Wszystkie trzy podkomitety były filiami Komitetu w Los Angeles. Zgromadzone fundusze wpłacane były do komitetu macierzystego. Tam też każdy z prezesów podkomitetów przysyłał sprawozdania ze swej rocznej działalności. Zarówno Komitet w San Francisco, jak i trzy podkomitety figurowały w urzędzie stanowym w Sacramento pod jednym numerem rejestracyjnym Los Angeles. Najaktywniejszą z tych filii był podkomitet w Santa Barbara³⁶.

Wobec istnienia dwóch komitetów i trzech podkomitetów statut z 1957 r. stał się niewystarczający. Pięciosobowa komisja w składzie: Krystyna Zielkiewicz, dr Olgierd Klejnot, Zbigniew Kowalski, Zbigniew Zielkiewicz i Józef Poraj-Wybranowski opracowała nowy, poszerzony statut, dostosowany do aktualnej rzeczywistości. Statut został podpisany przez tę komisję 16 stycznia 1987 r., a następnie zatwierdzony i przyjęty przez urząd w Sacramento. Składał się z trzech części, obejmujących ogółem 21 artykułów (5 s. druku). Podkreślono w nim m.in., że Komitet w Los Angeles jest inkorporowany u władz fiskalnych jako Komitet Naczelny, reprezentujący wszystkie ogniwa Skarbu Narodowego w Kalifornii. Został uznany za terenowy oddział Głównej Komisji Skarbu Narodowego w Londynie, podlegający statutowi jako organizacja niedochodowa, posiadająca osobowość prawną. Przypomniał, że celem Komitetu jest zbieranie funduszy dla podtrzymywania prac konstytucyjnych rządu RP na uchodźstwie i działa on w celu odzyskania przez Polskę niepodległości, zabezpieczenia kultury narodowej i wychowania młodzieży w duchu i tradycji polskiej, otaczania opieką osób starszych – członków Komitetu Polskiego Skarbu Narodowego³⁷.

Członkiem Komitetu stawał się każdy, kto został wprowadzony przez działacza, wypełnił i podpisał deklarację członkowską z oświadczeniem: „Doceniając ważność tej pomocy sprawie polskiej wpisuję się na członka Skarbu Narodowego. Wpłacam jednorazowo, ile mogę, oraz zobowiązuję się płacić roczną składkę w wysokości [...]” itd. Każdy członek opodatkowywał się. Minimum opodatkowania wynosiło początkowo trzy dolary, potem pięć, a w końcu 10 dolarów rocznie. Były to dobrowolne zobowiązania. Ustalone skład-

³⁵ Tamże.

³⁶ Z. Zielkiewicz – relacja ustna.

³⁷ Statut Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles, Kalifornia, USA. W posiadaniu autora.

ki członkowie mieli płacić regularnie. W deklaracji każdy zobowiązywał się do wypełniania celów Skarbu Narodowego i zostawał przyjęty przez zarząd komitetu oraz podkomitetu. Na członków wpisywali się ludzie, którym sprawa wolnej Polski leżała na sercu³⁸.

Członkowie Komitetu Skarbu Narodowego dzielili się na dwie grupy: członków zwyczajnych i wspierających. Członkowie zwyczajni mieli bierne i czynne prawo wyborcze w ramach Komitetu oraz prawo do uczestniczenia we wszystkich formach jego działalności. Utrata praw członka zwyczajnego mogła nastąpić w wyniku niepłacenia składek przez rok lub dłużej. Członkowie wspierający natomiast wnosili jedynie opłaty doraźne, mieli prawa członków zwyczajnych, z wyjątkiem czynnego i biernego prawa wyborczego.

Liczebność Komitetu Skarbu Narodowego na terenie Kalifornii kształtowała się różnie w poszczególnych okresach. Zaczynało się zawsze od dużej liczby, która w miarę upływu czasu ulegała stopniowemu zmniejszeniu. Ludziom wydawało się czasem, że rezultaty akcji są mało widoczne. Na szczęście potem przekonywali się, że to błędna opinia. Nabór członków zależał w dużym stopniu od siły przeprowadzania akcji werbunkowej. Najowocniejsze kampanie przeprowadzano za prezesa Andrzeja Janczaka (lata 1959-1961 i 1966-1967). Niezwłocznie po objęciu prezesury apelował on o wzmożenie aktywności w płaceniu składek. Tłumaczył, że fundusze są potrzebne na cele politycznej walki o niepodległość Polski pod kierunkiem konstytucyjnych władz polskich w Londynie. Drugim tak wspinałym okresem, jeśli chodzi o nabór członków i pozyskiwanie środków, był czas prezesury Krystyny Zielkiewicz w drugiej połowie lat osiemdziesiątych. Stan członkostwa zwiększył się wtedy z 30 do ok. 65 podatników. W tym też czasie ogólna liczba oddziałów Polskiego Skarbu Narodowego w Stanach Zjednoczonych i poza ich granicami wzrosła do 50 ośrodków. Później jednak, na skutek ogólnego kryzysu tej formy działalności we wszystkich środowiskach polonijnych, liczba oddziałów zmniejszyła się do 22. W Kalifornii najmniej liczne członkostwo było w niektórych latach za prezesury dra Olgierda Klejnota³⁹.

Wprost proporcjonalnie do liczebności członków kształtowała się wielkość wpływających środków pieniężnych, kształtowana głównie przez wpłaty podatników. Uzupełniały je luźne datki od osób i organizacji oraz wpływy z imprez i różnych spotkań. W lipcowym numerze „Jednodniówki” z 1956 r. prezes Komitetu, Kazimierz C. Łazowski, powiadomił Polonię o wpłaceniu

³⁸ K. Zielkiewicz – relacja ustna.

³⁹ Tamże.

przez Jana Miłoślawskiego 100 dol. od innych osób, przez Wawrzyńca Latę 25 dol. i J. Berdyckiego 5 dol. Podobnie w lipcu 1958 r. ks. dr Jacek Przygoda ofiarował datek na Skarb w kwocie 25 dol., a jesienią tegoż roku Irena Attention przekazała 10 dol. i tyle samo Irena Demand. Ponadto w tym samym czasie pani Close, Mary Cassaletti i J. Jankowski wpłacili każde po 5 dol., a sześciu innych darczyńców złożyło łącznie 40 dol. Analogicznie zróżnicowane datki uiścili członkowie walnego zebrania 19 stycznia 1963 r.: Zbigniew Wojciechowski – 12 dol., Rajmund Habermass i Piwowońscy po 10 dol., E. Skirmutt – 3 dol., Maria Niziuk – 2 dol., pani Z. Kiniewicz – zaledwie 1 dol.⁴⁰ Bardzo słabym okresem pod względem wpływów pieniężnych na Skarb były niektóre lata prezesury dra Olgierda Klejnota. Działalność Komitetu w okresie od 1978 do 1981 r. nieomal zamarła. Wpływy finansowe na Komitet Skarbu w Los Angeles w tym czasie spadały niekiedy nawet do 60 dol. rocznie⁴¹.

Poważniejsze fundusze uzyskiwano w czasie wizyt mężów stanu rządu polskiego z Londynu lub z Polski. Spore kwoty wpływały także z pikników organizowanych w Ośrodku Polskim Rivers's End i w czasie różnych prelekcji politycznych lub jakichś kolacji. Wizyt składanych kalifornijskiej Polonii było sporo. I tak, 6 października 1957 r. przyjechał do Los Angeles premier rządu londyńskiego Antoni Pająk. Wygłosił on w sali parafialnej w niedzielę po nabożeństwie ciekawy referat na tematy interesujące ogół Polonii⁴². Podobnie w maju 1963 r. prezydent August Zaleski, odwiedzając na zaproszenie Głównego Zarządu Skarbu Narodowego w Nowym Jorku ośrodki polonijne i ich Komitety Skarbowe w USA, zapowiedział swoją wizytę w Mieście Aniołów. 10 marca w Domu Polskim przy 3 ulicy liczne grono przedstawicieli organizacji politycznych, społecznych, parafialnych i charytatywnych zebrało się na zaproszenie miejscowego Komitetu Skarbu na organizacyjne posiedzenie w sprawie zaproszenia i ugoszczenia prezydenta Zaleskiego. W wyniku dyskusji powstał 23 marca 1963 r. Komitet Przyjęcia złożony z 9 osób⁴³. Zarazem wybrano odpowiednie komitety robocze. Przyjęcie prezydenta udało

⁴⁰ „Jednodniówka” 1956, nr 7 (53); 1958, nr 8 (78); nr 12 (82); *Zebranie Komitetu Skarbu Narodowego*, „Nasze Sprawy” 1963, nr 14, s. 3.

⁴¹ O. Klejnot – relacja ustna; K. Zielkiewicz – relacja ustna.

⁴² *Komitet Skarbu Narodowego w L.A.*, „Jednodniówka” 1957, nr 10 (68).

⁴³ W jego skład weszli: ks. prob. Stanisław Jureko – prezes honorowy, Lech T. Niemojewski – przewodniczący, Kazimierz C. Łazowski, Stanisława Nieder, Genowefa Osińska, I. Piwowońska, M. Mażyński, Henryk Nowowiejski i Tadeusz Zieliński. Na temat podziału funkcji zob. *Przyjazd Prezydenta Zaleskiego*, „Jednodniówka” 1963, nr 4 (136).

się wspaniale. Dostojny gość wygłosił okolicznościowe przemówienie, podkreślając konieczność walki o niepodległą i suwerenną Polskę.

Dwukrotnie podejmowano w Los Angeles premiera Sabata, a w dniach 26 października – 1 listopada 1967 r. – premiera i ministra spraw zagranicznych Aleksandra Zawiszę. W czasie swej wizyty premier Zawisza wziął udział w uroczystej mszy św. odprawionej w intencji Polski w kościele Matki Boskiej Jasnogórskiej, a o godzinie 16 był gościem na bankiecie w Domu Polskim. Po zakończeniu wizyty Zarząd Komitetu Skarbu Narodowego serdecznie podziękował wszystkim rodakom i rodaczkom za gorące powitanie i przyjęcie premiera Aleksandra Zawiszy podczas jego pobytu w Los Angeles. Specjalne podziękowanie złożył Komitetowi Obywatelskiemu za jego duży wysiłek, zarówno w przygotowaniu wizyty, jak i w czasie jej trwania. Staropolskim „Bóg zapłać” pragnął wynagrodzić wszystkie organizacje, rodziny i osoby za ich cenną współpracę. Przy okazji zarząd Komitetu Skarbu złożył premierowi serdeczne życzenia z okazji nadchodzących świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku⁴⁴.

W 1990 r. przybył z Polski do Los Angeles Leszek Moczulski, zaproszony przez Komitet Skarbu z prelekcją. W tym samym czasie przyjechał na wykład prof. Jan Karski z uniwersytetu w Waszyngtonie – przed laty kurier wojenny w Polsce, dobrze znający warunki w getcie warszawskim. Frekwencja słuchaczy na takich spotkaniach kształtowała się w granicach 100-150 osób⁴⁵. Dawało to możliwość zebrania sporej gotówki na Skarb Narodowy. Środki wykładano na ten cel przy maksymalnej oszczędności wydatków na prelegentów. Po prostu nie kierowano ich do hoteli, a przyjmowano gościnnie w polskich domach prywatnych⁴⁶.

Dość wysokich wpływów do Skarbu Narodowego dostarczały loterie fantowe, organizowane najczęściej w październiku – miesiącu poświęconym Skarbowi Narodowemu. Pewne środki przekazywało stoisko z książkami, urządzone w ramach organizacji Skarbu Narodowego przez Krystynę Zielkiewicz. Nieraz na tym interesie Komitet Skarbu dobrze wychodził, ponieważ był wówczas duży popyt na polską literaturę, sprowadzaną z Kraju bądź pochodzącą z likwidowanych prywatnych bibliotek w Los Angeles⁴⁷.

⁴⁴ A. J a n c z a k, *Wizyta Premiera A. Zawiszy*, „Nasze Sprawy” 1967, nr 71-72, s. 5.

⁴⁵ Z. Zielkiewicz – relacja ustna.

⁴⁶ O. Klejnot – relacja ustna.

⁴⁷ Na przykład w 1987 r. Komitet otrzymał dużą liczbę książek z biblioteki odziedziczonej po śmierci pp. Brodziszów w Los Angeles.

Fundusze z tego rodzaju imprez i spotkań bardzo poważnie rekompensowały stosunkowo niskie wpływy z opodatkowania członków oraz z różnych datków indywidualnych i grupowych. Dzięki temu prezes Krystyna Zielkiewicz wysyłała nieraz do Głównej Komisji Skarbu w Londynie po 2 tys. i więcej dolarów rocznie. Były to kwoty przewyższające wszystkie inne komitety wysyłane przez stany USA. Obydwa Komitety Skarbu – w San Francisco i w Los Angeles – wraz z podkomitetami plasowały się pod tym względem na 3-4 miejscu wśród wszystkich 22 oddziałów Skarbu Narodowego na świecie⁴⁸.

Zróżnicowany na przestrzeni lat poziom wpływów pieniężnych przekazywanych Głównej Komisji Skarbu Narodowego powodował niejednokrotnie, że budżet rządu na uchodźstwie był bardzo skromny. Rozdziału środków budżetowych dokonywała Główna Komisja, działająca na podstawie dekretów i wskazówek konstytucyjnego prezydenta RP na uchodźstwie. Napływające od wszystkich oddziałów Skarbu Narodowego środki pieniężne i następnie rozdzielane według potrzeb, były skrupulatnie księgowane. Co roku wychodziło drukiem w biurze londyńskim sprawozdanie finansowe, księgujące zarówno wpływy od wszystkich oddziałów działających w ośrodkach polonijnych USA i świata, jak też w ogóle gospodarkę finansową Skarbu. Sprawozdania te rozsyłano do wszystkich ważniejszych ośrodków polonijnych. Wiele spraw z tej działalności drukowano na łamach kwartalnika wydawanego przez Komisję Skarbu przy rządzie londyńskim – „Biuletynu Skarbu Narodowego”⁴⁹. Kwartalnik ten był jednocześnie łącznikiem Skarbu Narodowego z Polonią.

Za działalność polityczną i społeczną związaną głównie ze zdobywaniem funduszy legalne władze RP w Londynie nadawały najbardziej zasłużonym działaczom Skarbu wysokie odznaczenia państwowe. Zdarzało się to nieczęsto. W Południowej Kalifornii otrzymało je, na wniosek Zarządu Komitetu z Los Angeles, jedynie kilku działaczy. Uroczystość dekoracji miała miejsce 26 listopada 1961 r. w sali parafialnej kościoła Matki Boskiej Jasnogórskiej, a odznaczonymi byli: honorowy prezes Kazimierz C. Łazowski (Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i Złoty Medal Skarbu Narodowego); ówczesny prezes Jan V. Miller (Złoty Krzyż Zasługi i Złoty Medal Skarbu Narodowego); prezes kadencji 1955/1956 Jan Miłośławski (Złoty Medal Skarbu Narodowego). Dekoracji dokonali konsul honorowy RP Lech T. Niemojewski. Przemówienia wygłosili ks. Stanisław Jureko i płk Andrzej Janczak.

⁴⁸ K. Zielkiewicz, *Uzupełnienie*.

⁴⁹ O. Klejnot – relacja ustna.

Uroczystość urozmaicona była występami na wysokim poziomie artystycznym. Brała w nich udział Mieczysława Urbańska z piękną recytacją oraz utalentowane rodzeństwo O. i R. Burszowskich ze swoim występem fortepianowym⁵⁰.

Druga tego rodzaju impreza odbyła się 26 maja 1983 r. Londyńska Główna Komisja Skarbowa odznaczyła wtedy dra Olgierda Klejnota Złotym Medalem Skarbu Narodowego RP, wyrażając mu jednocześnie podziękowanie za ofiarną i owocną współpracę przez 10 lat na stanowisku prezesa Komitetu Skarbu Narodowego na Południową Kalifornię. Innym razem prezydent RP dekretem z 11 listopada 1990 r. zaliczył dra Klejnota w poczet kawalerów Orderu Odrodzenia Polski, nadając mu Krzyż Kawalerski tego Orderu za zasługi w pracy niepodległościowej i społecznej na rzecz Skarbu Narodowego⁵¹. Przy odznaczeniach brano również pod uwagę pracę społeczną przy organizowaniu wszelkich polskich uroczystości narodowych, zwłaszcza obchodów Konstytucji 3 maja.

Niezależnie od odznaczeń, rząd w Londynie wydał w 1966 r. pamiątkowe medale Tysiąclecia Polski Chrześcijańskiej. Wydano je w dwóch wersjach – jako brązowe i jako srebrne. Na jednej stronie medalu znajdowała się postać Mieszka I przyjmującego chrzest pod krzyżem i napis „Tysiąclecie Polski Chrześcijańskiej 966-1966”, a z drugiej – godło państwowe oraz napis „Prezydent Rzeczypospolitej i Rząd”. Taki medal milenijny wręczył premier A. Zawisza delegatowi apostolskiemu, ks. abpowi Iginio Cardinale, z prośbą o przekazanie go Ojcu Świętemu Pawłowi VI w dowód wdzięczności narodu polskiego za opiekę Stolicy Apostolskiej w naszej tysiącletniej historii. Równocześnie premier Zawisza przekazał na ręce abpa Cardinale medale dla sekretarza Stanu Stolicy Apostolskiej, kard. Amleto G. Cicognani i obu jego zastępców – abpa Antonio Samore i abpa Angelo Deli Acqua⁵².

Medale milenijne wysłano również na zamówienie terenowych Komitetów Skarbu dla polonijnych organizacji i osób indywidualnych w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii oraz do kilku ośrodków poza tymi krajami. Nabywała je także Polonia Południowej Kalifornii. Opłata za medal brązowy wynosiła 6 dolarów, za srebrny – 19,70 dol. Medale te można było zamawiać najpierw w okresie od czerwca do końca września, później przedłużono ten

⁵⁰ *Odznaczenia otrzymali*, „Jednodniówka” 1961, nr 11 (118); *Pierwsza impreza Skarbu Narodowego*, „Jednodniówka” 1962, nr 1 (120).

⁵¹ O. Klejnot – relacja ustna.

⁵² *Komunikat Skarbu Narodowego w Los Angeles*, „Nasze Sprawy” 1966, nr z listopada, s. 14.

okres do końca grudnia 1966. Zamawiający otrzymywał wraz z medalem kopię rachunku jako potwierdzenie wpłaty⁵³.

Charakterystycznym akcentem działalności społecznego Komitetu Polskiego Skarbu Narodowego w Kalifornii była ogromna doza patriotyzmu. Świadczenia materialne na rzecz skarbu legalnego rządu RP w Londynie i pobudzanie ducha narodowego w środowiskach polonijnych, celem wyzwolenia kraju z komunistycznej i sowieckiej niewoli, były naczelną dewizą działalności Komitetu. Odzyskanie niepodległości i suwerenności narodowej, przeprowadzenie wolnych i demokratycznych wyborów, a w konsekwencji utworzenie polskiego rządu i objęcie prezydentury przez Lecha Wałęsę zapoczątkowało nowy okres w dziejach Polski. Prezydent na uchodźstwie, Ryszard Kaczorowski, przygotował rozwiązanie Skarbu Narodowego i Rządu RP na Uchodźstwie. Do Los Angeles i do wszystkich innych oddziałów w Stanach Zjednoczonych i w świecie dotarł w 1989 r. rozkaz z Londynu o rozwiązaniu komitetów Skarbu Narodowego w terminie do 1 czerwca 1991 r. W tym czasie w Los Angeles i tak samo w San Francisco zlikwidowano konta komitetów. Następnie, 28 maja 1991 r., emblematy Skarbu Narodowego zostały przekazane w Los Angeles miejscowemu, dopiero co zorganizowanemu konsulatu generalnemu RP. Przyjmował je konsul generalny, dr Jan Szewc, w obecności konsulów – Krzysztofa Kasprzyka i Wojciecha Siewierskiego. Wydarzenie to zostało uczczone mszą św. odprawioną w kościele Matki Boskiej Jasnogórskiej w Los Angeles. Głównym celebrazem był prowincjał Stowarzyszenia Chrystusowców ks. Tadeusz Winnicki, a koncelebrowali ks. Marian Ogórek i Tadeusz Ziółkowski.

Po mszy odbyło się okolicznościowe spotkanie w ogrodzie Krystyny i Zbigniewa Zielkiewiczów. Gośćmi byli przedstawiciele zarządów wszystkich placówek Skarbu Narodowego z Kalifornii. Przybył też konsul generalny w towarzystwie konsulów Kasprzyka i Siewierskiego z małżonkami. Zjawili się działacze polonijni: Kazimierz Cybulski, państwo Adamowiczowie, Zbigniew Kowalski, Kazimierz Kęcicki (dotychczasowy skarbnik), dr Klejnot i inni. Było to oficjalne zamknięcie działalności Komitetów Skarbu Narodowego w Kalifornii. Wyrażono na nim podziękowanie i wdzięczność wielu członkom i donatorom za ofiarność na rzecz Skarbu⁵⁴.

W końcu również prezydent Ryszard Kaczorowski przekazał insygnia Rządu Polskiego i Skarbu Narodowego w Londynie władzom polskim w kra-

⁵³ *Medal Tysiąclecia Polski Rządu RP*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 54-55, s. 7; *Komunikat Komitetu Skarbu Narodowego w Los Angeles*, „Nasze Sprawy” 1966, nr 58, s. 14.

⁵⁴ K. Zielkiewicz – relacja ustna.

ju. To samo uczynił dr Zbigniew Dworak w imieniu „rządu” Juliusza Nowiny-Sokolnickiego. Aktem tym zakończył się ponad 34-letni okres działalności nie tylko Skarbu Narodowego oraz lokalnych komitetów Skarbu we wszystkich środowiskach polonijnych USA i świata, zakończyła się także i wypełniła patriotyczna misja Rządu RP na Uchodźstwie.

THE POLISH NATIONAL TREASURE IN CALIFORNIA
AT THE SERVICE OF THE GOVERNMENT IN EXILE AND POLAND
AFTER WORLD WAR TWO

S u m m a r y

Due to the resolutions of the Yalta Conference, Poland went under Soviet domination after the Second World War. The government in exile did not accept the *status quo* in its homeland and decided to continue its action for independence also after the war. In order to continue this action, it was necessary to establish the National Treasure which would raise funds from voluntary donations of Polish emigration. The donations were meant to support the government and its activity. The treasure was established under the official name of *Danina Polska* [Polish Donation] in 1948. The Polish Donation was registered on the private name of Gen. Władysław Anders, therefore it aroused much suspicion as regards the legitimacy of its action. This had led to the fall and dissolution of the Donation and its local branches in 1955.

In the beginning of 1956 the Polish Government in Exile officially established the National Treasure in London and re-organized all the hitherto local committees. A new Committee of the Treasure for South California was established in Los Angeles on 19th February 1956. Each time its term of office lasted one year. As regards North California, such a committee was set up as late as 1982 in San Francisco. Soon afterwards three sub-committees (branches) of the National Treasure were established in South California, first in 1983 in Santa Barbara, and then in Long Beach and San Diego. At their climax, in the free world there were as many as 50 branches of the National Treasure, and their number dwindled to 22 in the 1980s. In that time an annual maximum payment from the Committee in Los Angeles on behalf of the centre in London equalled ca. 2.000 dollars. This ranked California third or fourth in the United States. Most often the payments were much smaller.

When it came to democratic and social transformations in Poland (1989), the president in exile, Ryszard Kaczorowski, issued an order from London to dissolve the committees of the National Treasure with the deadline of 1st June 1991. Thereafter he passed on the emblems of the Polish Government and the National Treasure in London to the Polish authorities in Poland. Field committees did the same, giving the Polish emblems to Polish general consulates. In Los Angeles it took place on 28th May 1991.

Translated by Jan Kłos